

ferre virtutes, vel ad heresiarchas, ut fuit Marcion et Basilides, et nuper Arius, et Eunomius. Et ambulastis in voluntatibus eorum, Amri videlicet et Achab. Pulchreque ait, in *voluntatibus eorum*. Doctrina enim magistrorum: nequam, non est doctrina Dei, sed adventiones cordis illorum. Et tradam te in perditionem, ut pereas iuxta id quod heretica es. Et habitatores tuos in sibilum, vel ut pastoris boni iuxta Zachariam sequaris sibilum, dicentis: *Sibilabo eis, et congregabo eos, quia redemi eos* (Zach. x. 8.) Vel certe in sibilum draconis, id est, in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat (I Cor. v.) et correpti discant non blasphemare (I Tim. i.) Et hoc totum patientur, ut intelligant errorem suum, quod omnium gentium nullorumque populorum approbria et peccata peccaverint. Scio quosdam ad Ecclesiam retulisse, quae nos super haeresibus interpretati sumus. Sed quomodo nomen Amri et Achab. Samaritae principum, ad Jerusalem et Judam, sub quorum nominibus interpretatur Ecclesia, possit referri, non satis intelligo.

(Cap. VII. — Vers. 1 seq.) **512** *Vae mihi, quia factus sum sicut qui colligit in autumno racemos vindemiae: non est botrus ad comedendum: (a) primitivus ficus desideravit anima mea. Perit sanctus de terra, et rectus in hominibus non est. Omnes in sanguine insidiabantur, vir fratrem suum venatur in mortem. Malum manuum suarum dicunt bonum; princeps postulat, et iudex in reddendo est, et magnus locutus est desiderium animae suae, et conturbaverunt eam. Qui optimus in eis est, quasi palivus: et qui rectus, quasi spina de sepe. LXX: Vae mihi, quia factus sum sicut qui congregat stipulam in messe, et sicut racemos in vindemia, cum non sit botrus ad comedendum primitiva, (b) quae passa est anima mea. Vae mihi, anima, quia perit reverens de terra, et qui corrigat in hominibus non est: omnes in sanguine judicantur: unusquisque proximum suum tribulat tribulatione, in malum manus suas preparant: princeps postulat, et iudex verba pacifica locutus est, desiderium animae suae est. Et auferam bonum eorum quasi tineam comedens, et ambulans super regulam in die speculationis tuae. Predicta captivitate et decem tribum et duarum (Verbum enim Domini factum est ad Michæam Morasthiten super Samariam, et Jerusalem), plangit propheta quod nullus e populo justus invenitur in terra, qui possit irae Dei resistere, et mediumse quasi murum opponere. Frustra, inquit, locutus sum: frustra volui jam vindictam et perditio civitatis quasi extremos racemos requirere; et cum non sit botrus ad comedendum, saltem immaturas ficus, quas Hebraei בעבורה (71722) vocant (Al. bechura), id est, grossos ficorum, in cibo sumere: quasi dicit, non inveniens*

(a) Hieronymiana, seu Vulgata translatio, praecognas, libri alii immaturas praefertunt, quam lectionem ipse in commentar. Hieron. magis probat.

(b) Verius hinc amoveas verba, quae passa est, vel, ut Victor legit, desideravit anima mea, quae neque in nostris mss. sunt, neque in Graeco. Mox pro reverens,

panem prae famis magnitudine, quisquilias et furfures requisivi. Perit sanctus de terra, et rectus in hominibus non est: ubique insidie, ubique fraudulentia: innocuus sanguis effunditur: prae avaritia et libidine germanitas ignoratur; et non solum faciunt, sed defendunt quoque mala, et nominibus commutatis, bonum dicunt esse quod malum est. Ipsi principes non ab offerentibus accipiunt munera, sed cogunt dare subjectos, et postulant. Et iudex in reddendo est, sic alium iudicans, quomodo ipse ab alio iudicatur, ut praesent sceleribus suis **513** mutuum favorem, et in alterius crimine se defendant. Quicumque magnus est, et (c) quasi in Lega doctissimus, non Dei, sed suam loquitur voluntatem. Et conturbaverunt eam, vel urbem vel veritatem, sive terram, de qua supra dicitur: *Perit sanctus de terra*. Qui enim optimus inter eos est, quasi palivus pongens, et retinens, vulneras appropinquantem sibi, et aduoco dente comprehendens: et qui rectus fuerit inventus, quasi spina de sepe, ut ibi inventiatur dolor, ubi putabatur auxillum. Hoc iuxta Hebraicum. Porro secundum Septuaginta, qui dissentunt in quibusdam, et in fine capituli omnino aliter transulerunt, huiusmodi mihi sensus videtur: Plangit sermo propheticus, sive apostolicus, generaliter humanum genus, quod frustra sementem jecerit doctrinarum, et pro segetibus, et pro frumentis vix vacuas stipulas et inanes culmos serus messor invenit, et ne parvos quidem racemos in vinea potuerit reperire, et reliqua usque ad finem capituli. Si enim beatus est qui in aures loquitur et auditibus, et auris auditoris desiderium sapientis est, letitiaque dicentis auditor intelligens: contrario lucus (d) doctoris est malus discipulus, Jeremia quoque verbis huic querela congruentibus: *Non profuit, neque profuit mihi quisquam* (Jerem.). Sunt qui ex persona Salvatoris hoc dici putant, causantis quod in tanta credentium multitudine, et in toto orbe generis humani vix suo sanguine digna opera reperiat, qui et in vicissimo nono psalmo ait; *Quae utilitas in sanguine meo, dum descendo* [Al. descendero] in corruptionem (Ps. xxix, 10)? Licet asserant alii, personae illius hoc minime convenire, ut dicat: *Vae mihi, quia factus sum, sicut qui colligit stipulam in messe: qui in Evangelio locutus est: Levate oculos vestros, et videte regiones: quia jam candidae sunt ad metendum* (Joan. iv, 35). Et alibi: *Messis quidem multa, operarii autem pauci* (Mat. ix, 35). Qui ergo ex persona Salvatoris volunt intelligi, aiunt non mirum esse si dicat, *Vae mihi, qui et in Jerusalem* flevit, et in Lazari morte lacrymans sit (Luc. xix). Sed et illud, *Factus sum sicut qui colligit stipulam in messe, ad consummationem referunt seculi: quam et signifi-*

Martian., revertens.

(c) Vocem quare, ut opote supervacaneam, et quae in cunctis vaquet Florentiae exemplaribus, Victorius induxit.

(d) Supino errore lectum a Martiano doctoris, pro doctoris.

canter messem interpretantur, **514** et dicunt illo tempore hanc prophetiam posse compleri, quando, multiplicata iniquitate, refrigerit charitas multorum, et veniens Filius hominis raram fidem invenit super terram (Mat. xv, 24): tunc enim quasi post messem stipulam, et quasi post vindemiam racemos, vix in his reperiri, qui fidem in omnium vastitate servaverint, vocemque hanc ex persona assumpti hominis, putant de sequentibus approbari: *Vae mihi anima: de qua loquebatur: Tristis est anima mea, usque ad mortem* (Mat. xxvi, 38). Perit [Al. Perit] revertens de terra, vel Antichristo interficiente sanctos, vel ad magnitudinem scandalorum cunctis corruentibus. *Et qui corrigat, inter homines non est omnes in sanguine judicantur*, non in levibus parvisque peccatis, sed in maximis et ad sanguinem pertinentibus. Non vicinitas, non amicitia, non affinitas scelus morabitur: cuncti manus levabant ad malum ut etiam qui malum facere non potuerit, tamen dum manus preparat, voluntate delinquit. Ipse princeps petit, et iudex verba pacifica loquitur; accipit enim munera, desiderium animae suae. Quod quia manifestum est, et invidiam caveo principum, iudicumque, lectoris intellectui derelinquens, tantum illud adjungam: *Munera excercant oculos etiam sapientium* (Deut. xvi, 19): vivificant quoque animam, quam vivificare non debuerant, et interficiunt eam quae merito suo et virtutibus vivit, et hoc faciunt propter dona quae postulant impudentem, et turpis accipiunt. Quibus Dominus comminatur, haec dicens: *Et auferam bona eorum, quae putant bona, quae illis bona videntur*. Ceterum veritate rei numquam bona appellabuntur, quae et dantem spoliant, et accipientem interficiunt: licet non tam comminatio sit, quam benedictio, auferre ab eis mala, et ipsum Dominum divinumque sermonem ingredi in conscientias eorum et quasi tineam comedere quod cumque perversum est, et praedarum malarumque cogitationum facere vastitatem, et ambulare super normam et regulam veritatis, eos ipsos ad rectum retrahere qui pravis opinionibus ducebantur; et hoc facere in lumine veritatis, et in die illo quando qui sancti sunt, et electi de Ecclesia, ascendent ad speculam, et in sublimitate **515** doctrinarum atque operum suorum de rebus caelestibus disputabunt.

(Vers. 5-7.) *Dies speculationis tuae, visitatio tua venit: nunc erit vastitas eorum: nolite credere amico, et nolite confidere in duce. Ab ea quae dormit in sinu tuo custodi claustra oris tui: quia filius contumeliam facit patri, et filia consurgit adversus matrem suam: nurus adversus sororem suam, inimici hominis domestici ejus. Ego autem ad Dominum aspiciam: expectabo Deum salvatorem meum: audivit me Deus meus.* LXX: *Vae, vae, ultiones tuae venerunt, unum erunt fetus eorum: nolite credere in amicis, neque speretis in ducibus. Ab ea quae tecum cubat, cave ne credas ei, quia filius contumeliam facit patri, et filia surgit adversus matrem suam, nurus adversus sororem suam: inimici hominis, viri domestici ejus. Ego autem in Domino contemplantor, et expectabo Deum*

salvatorem meum? exaudiet me Deus meus. Excepto principio capituli, in reliquis partibus editio utraque concordat, et interim iuxta historiam diem speculationis Samaritae, sive Jerusalem, quam saepe expectaverat et timuerat esse venturam, et visitationem ejus, captivitatem significat dicens: *Vastatio tua venit: nunc erit vastitas eorum*, id est, habitatorum sive obsidum: *MABUCHA* (71722) enim magis *πολιτευται* et *προφραται*, id est, *obsidionem et custodiam*, quam *vastitatem* in Hebraeo sonat. Nullis ergo creditis vocabulis prophetarum, nec accomodetis aurem decipienti blanditiis divinarum; quia si inter cara nomina et consanguinitatis affectum rara est fides, quanto magis in his qui adulantes vobis, mentiorum pro praedia sua, et quasi agrotantibus, non quid utile sit, sed quid delectabile, et placeat imperant! Nolite credere amico; et Achitophel quippe consurrexit adversus David (II Reg. xv), et verus Achitophel Judas adversus Christum (Matt. xxvi). Et, nolite confidere in duce, ut viri Sichem in Abimelech (Judith. ix). Ipsi enim eum fecerunt regem, et ab eo oppressi sunt. *Ab ea quae dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui* (Ibid. xvi): ne patiaris quod Sameon a Dabilla perperus est (II Reg. xvi). *Quia filius contumeliam facit patri*: Absalon videlicet David: non solum regnum, sed et concubinas patris incesto eoitu maculavit. *Filia consurgit contra matrem suam*: cujus rei cum **516** interim de Scripturis sanctis testimonium non reperiamus, tanta exempla sunt quotidianae vitae, ut magis lugere quod tanta sint, quam querere debeamus. *Nurus contra sororem suam*: ut uxor Esau consurrexit contra Rebecca (Gen. xxvi). *Inimici hominis, viri domestici ejus*. His exempla non quotum, cum plura sint, quam ut testimonii indigeamus. Cum ergo haec ita se habeant, nolite credere, Samaria [Al. Samaritae] et Jerusalem, pseudoprophetae *Ego autem, inquit propheta, ad Dominum aspiciam, exultabo in Deum Salvatore meum, sive Jesum meum, et audiet me Deus meus*. Sequitur Septuaginta expositio, qui dixerunt, *Vae, vae, ultiones tuae venerunt*, id est, supplicia, quae pro sceleribus inferenda sunt. *Mihi, inquit, vindictam, et ego retribuam, dicit Dominus* (Rom. xii, 19; Deut. xxxii, 35). Et in alio loco: *Venerunt dies retributionis tuae* (Osae ix, 7). Facit enim Dominus ultionem vociferantem ad se die ac nocte aequo dicens: *Utsuque, Dominus sanctus et verus, non judicans et vindicans sanguinem nostrum, de his qui habitant in terra* (Apoc. vi, 10)? Venerunt ergo ultiones, et nunc erunt fetus eorum, id est, ultionum, ut plangent qui ante riserunt, et statum exeuntes de saeculo, tormenta sustineant, quae dives ille quondam purpuratus, et deliciis affluens, sustinet in inferno, ubi est fetus et stridor dentium (Luc. xvi; Matt. vii, xiii). Quod autem sequitur, *Nunc erunt*; vel in fine ultionis quae vite intellige, vel in consummatione rerum omnium, et in die iudicii quando generales super universos venient ultiones. Nolite ergo credere amicis, quia omnis amicus supplantatione supplantat, et qui propter aliquid est

amicus, non tam amicus ejus est quem amare se simulat(ab amore quippe amicus dicitur) quam ejus re quam diligit. Interrogatus quidam quid esset amicus, respondit: Alter ego. Quod si Pythagoræorum nobis opponitur exemplum, qui se vales invicem tyranno dederunt, dicitur, non generaliter adversum omnes amicos et charitatis affectus, sententiam a Deo esse prolatam, nec contra omne tempus, sed de eo super quo Apostolus ait: *In novissimis diebus adventent tempora periculosa: erunt enim homines seipsos amantes, cupidi, fastidiosi, 517 superbi, blasphemæ, parentibus non obediētes, ingrati, scelesti, sine affectione, pactum non custodiētes, delatores, incontinentes, inimiles, sine benignitate, proditores, protervi, inflati, voluptatum amatoris magis quam Dei* (II Tim. iii, 1, 2), et cætera. Tunc enim tradet frater fratrem, et pater filium, et mater filiam, et inimici hominis domestici ejus (Math. x, 35, 36). Sed et nunc rara fides est: cum aliud in labiis, aliud in corde versatur: venenum animi, lingua mella tegunt. Amici divitum multi, a pauperibus autem etiam qui videntur esse, discedunt. Unde dicitur: *Si habes amicum, in tentatione posside eum* (Ecl. vi, 7). Legi in ejusdem Controversia: « Amicus diu quaeritur, vix invenitur, difficile servatur. » Scripsit Theophrastus tria de amicitia volumina omni eam præferens charitati, et tamen raram in rebus humanis esse contestatus est. Est et Ciceronis de amicitia liber, quem Laelius inscripsit: in quo illud quod apud nostros præcipitur: Ut sit nobis amicus, quasi vivum vetus, et in suavitate bibamus illud, pene eisdem verbis positum est. Amicitia per se aut accipit, aut facit: ubi inæqualitas est, et alterius eminentia, alterius subjectio, ibi non tam amicitia, quam adulatio est. Unde et alibi legitur: Sit amicus eadem anima. Et Lyricus pro amico præcans: *Serves, inquit, animæ dimidium meæ* (Horat.). Nolite ergo credere amicis, id est, his hominibus, qui de amicitias sectantur lucra. Si vis vera amicitia delectari, esto amicus Dei, sicut Moyses, qui loquebatur Deo, quasi amicus ad amicum (Exod. xxxii, 14). Esto amicus, ut Apostoli, ad quos Salvator: *Jam non dicam vos servos: quoniam servus nescit quid velit dominus suus; sed dicam vos amicos, quoniam perseverastis mecum in omnibus tentationibus meis* (Joan. xv, 15). Delicata est amicitia, quæ amicorum felicitates et divitias sequitur. Istiusmodi homines non mihi videntur amicos, sed seipsos diligere. Consideremus attentius verba Domini: *Sed dicam vos, inquit, amicos.* Reddite causas quare illos amicos vocet: *Quia perseverastis mecum in tentatione, et non hucusque stetit: sed in omnibus, inquit, tentationibus meis.* Evenit quippe interitum, ut qui nobiscum perseveravit in una tentatione, alius victus recedat. Secundo præcipitur: *Nescite 518 speretis in ducibus: Maledictus enim est homo qui spem habet in homine*

(a) Viliuson ab amare Martianus retinuit, pro ab amore, ut emendant mss. nostri, ac pridem Victorius ex Florentinis restituerat.

A (Jer. xvii, 5). In homine spes vana, et vera in Deo est. Unde et Paulus loquitur: *Et ex vobis ipsi consurgunt viri loquentes perversa* (Act. xx, 30). Et ipse Dominus per prophetam: *Duces populi mei me nescierunt, filii stulti sunt, et non intelligentes; sapientes sunt, ut faciant mala: bene autem facere nescierunt* (Jer. vv. 22). Duces quidem, ait, mei vocabantur, et duces populi mei; sed quia nescierunt me, et opere vocabulum destruxerunt, propterea filii stulti sunt et non intelligentes: prudentiam ob hoc tantum habent, ut subjiciant sibi simplicem gregem, et proterant pedibus suis; bene autem facere, et regere populum nescierunt. Nolite credere in ducibus [Al. iudicibus], non in episcopo, non in presbytero, non in diacono, non in qualibet hominum dignitate. Nec hoc dico, quod istiusmodi gradibus in Ecclesia non debeatis esse subjecti: *Quicumque enim maledixerit patri, aut matri, morte morietur* (Levit. xx, 9). et Apostolus docet præpositis in Ecclesia obediendum; sed quod aliud sit honorare duces, aliud spem habere in ducibus (I Pet. ii). Honoremus episcopum presbytero deferamus, assurgamus diacono: et tamen non speremus in eis: quia (b) hominis vana, et certa spes est in Domino (I Thess. iv). Tertium mandatum: *Ab ea que tecum cubat, custodi te, ne credas ei.* Unde et Apostolus mulieres vas infirmum vocat, et eis a maritis suis exhiberi honorem jubet. Non enim creatus est vir propter mulierem, sed mulier propter virum (Ephes. v). Et: *Uxor, inquit, ut timeat virum* (I Cor. xi). Uxoris timere est, et cum timore virum diligere: Viri tantum diligere; quia dilectio perfectiorum est: *Viri, ait, diligite uxores vestras* (et nolite amari esse ad eas (Ephes. v, 25); licet ille ad iracundiam provocent, et talia faciant per que mereantur amaritudinem sustinere. Hoc enim significat *κατακατα* verba: tamen vos nolite eis in amaritudine vicem reddere. Sed et Salomon in Ecclesiaste: *Et hominem, inquit, unum de mille invenit, et mulierem in his omnibus non invenit* (Ecl. vii, 29): forsitan suo doctus exemplo, mulieribus non credendum, per quas offenderat Deum (III Reg. xi). Sed et Poeta sublimis (non Homerus aller, ut Lucillus [Al. Lucilius] de Ennio suspicatur; sed primus Homerus apud Latinos):

..... Varium et mutabile semper
Femina.....

D 519 Plena sunt historia Græcæ et Latine, quanti viri ab uxoribus suis decepti sint eorumque vita sit prodita. De Scripturis autem et Dalila, cujus supra fecimus mentionem, et alterius autè Dalilam testantur exempla, quæ arcanum Samson septem dierum expressit lacrymis, et amore simulato, quod latebat, invenit. Unde Samson postea loquitur: *Nisi domissetis nitulam meam, non invenissetis propositionem meam* (Jud. xiii, 19). Hactenus præcipitur, ne amicus, ne ducibus, ne uxoribus facite credamus.

(b) Nostri mss., quia una et certa spes. etc.

(c) Addunt idem mss., sicut et Christus Ecclesiam.

Causaque redditur non satis respondens ad propositionem; ait enim: *Quia filius inhonorat patrem, filia surgit adversus matrem, nurus contra socrum suam, et inimici hominis domestici ejus.* Nam quid pertinet ad amicum, ad ducem, ad uxorem, si filius et filia et nurus, contra patrem ac matrem socrumque consurgant? Videtur ergo mihi sic cum superioribus posse conjungi: Nolite credere amicis, et ducibus, et uxoribus, quæ mutari possunt, et esse pro tempore: cum filius quoque et filia obliiti educationis et infantie, adversum auctores vitæ suæ corporumque consurgant, et illis faciunt contumeliam, quos vultu quoque ledere scelus est. Sed hæc expositio nequam convenit nurui adversus socrum consurgenti et homini, cui inimici domestici ejus. Terentius in Hecyra.

Quid est hoc? omnes socrus oderant nurus: quod quamquam ambiguum sit, tamen propemodum naturale est: ut nurus socrum, et socrus oderit nurum. Hæc de consummatione et fine mundi, qualis adventum Antichristi generatio præcessura sit, propheticus sermo descripsit. Nunc disputandum secundum superiorum interpretationem, in qua de hæreticis diximus: Audi, tribus, et quis ornavit civitatem? numquid ignis et domus impii? Et rursum, de Ecclesia: Væ mihi, quia factus sum sicut qui colligit stipulam in messe. Et iterum: Væ mihi, anima: perit reverens (Al. revertens) a terra: et qui corrigat, invenit homines non est. Et deinceps: Princeps postulat, et iudex verba pacifica locutus est, desiderio animæ suæ. 520 Unde duplex maledictio sequitur: *Væ, væ, ulliones tuæ venerunt: nunc erunt ploratus earum, et dicamus scriptum de hæreticis. Nolite credere in amicis, o populi simplices, et in ducibus pravis qui se amicos et principes hæreseon esse promittunt: non enim vestram salutem, sed sua querunt lucra, et deceptum gregem pedibus suis conlerunt: et ei que tecum dormit, cave ne quidquam credideris, quia non possum aliam intelligere nisi carnem, ut non facile credamus carnis blanditiis ne animi duritia virilisque constantia illius edomita mollescat illecebris. Filius enim qui natus a Deo est, neglecto Creatore suo, blasphemat eum a quo conditus, dicente Scriptura: (a) Nonne Deus unus creavit vos? nonne pater unus omnium vestram* (Mat. ii, 10)? et anima celestem despiciet Jerusalem, matremque contemnit Ecclesiam, quam qui contempserit, morte morietur. Et nurus consurgit adversus socrum suam: quod juxta tropologiam intellectu videtur difficile; sed qui legerit Canticum canticorum, et sponsam animæ, Dei sermonem intellexerit, credideritque Evangelio, quod secundum Hebræos editum nuper transulimus (in quo ex persona Salvatoris dicitur: *Modo tulit me mater mea, sanctus Spiritus in uno capillorum moorum* (Mat. x). non dubitabit dicere, sermonem Dei ortum esse de spiritu, et animam, quæ sponsa sermonis est, habere socrum sanctum

(a) Inverso ordine legitur, secundus enim versus primus habetur, et vicissim. Victorius ad textum refixit.

A Spiritum, qui apud Hebræos genere dicitur feminino RUA (777). Hæretici ergo cum ante erodiderint in Scripturis, quæ a Spiritu sancto conscriptæ sunt et editæ, transferunt se ad novas doctrinæ, et fermentum Pharisæorum, et mandata hominum: dumque sermonem Dei contemnant, socri sui faciunt injuriam. Et ne forte dubites, Verbum et Filium Dei nasci de Spiritu sancto, Gabrielis ad Mariam verba considera: *Spiritus sanctus, ait, venit super te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi: propterea quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei* (Luc. i, 35). Post hæc sequitur: *Inimici hominis, viri domestici ejus.* Quod sic nobis juxta tropologiam exponendum videtur: Omnis viri caput, Christus est; et Christus, caput Ecclesie (I Cor. ii, 3); hujus saepe inimici sunt, qui putantur in domo ejus esse, id est in Ecclesia, et a capite 521 quidem non reedunt, sed contra suum sentium caput, qui absque magistro et gratia Domini, scientiam Scripturarum suo iudicio promittentes, inflati sunt et nihil sciunt, et languent circa questiones, et contentiones pugnasque verborum, qui vere consistentes in domo, inimici sunt veritatis. Scire autem debemus, quod in Evangelio prope eadem verba sint, que nunc legitur in Propheta, et juxta contextum illius localiter habere sensum, quæ utrum accepta sunt de propheta, an propria auctoritate præcepta, nosse Domini est, qui et in Prophetis et in Evangelis locutus est. Ait autem illic Dominus: *Veni dividere vitrum adversus patrem suum, et filium contra matrem suam, et nurum adversus socrum suam, et inimici hominis domestici ejus* (Math. x, 35, 36). His itaque edisseritis (sit tamen potius sensum attingere Scripturarum), sanctus refrigeratum intelligens charitatem, et homines in consummatione mundi non esse amatores Dei, sed amatores sui, aliis credentibus amicis et ducibus et uxoribus, filioque et filia et nura adversus patrem et matrem et socrum consurgenti, et inimicis hominis domestici ejus, ipse credit in Domino, et omnis contemptio ejus est in Deo suo: et quamquam tribulationibus et pressuris mundi premarer; tamen præteream qui dicit: *Nolite timere, ego vici mundum* (Joan. xvi, 36), in nullo fiducia habens, expectat Deum Salvatorem suum, et credens in eo, oculosque suos ad eum semper dirigens, sperat se exaudientem, quoties eum invocaverit.

D (Vers. 8 seqq.) *Ne lateris, inimica mea, super me, quia cecidi: consurgam. Cum sederò in tenebris, Dominus lux mea est: iram Domini porto, quoniam peccavi ei, donec educam meam iudicet et faciat iudicium meum, et educat me in lucem, et videbo iustitiam ejus, et aspiciet inimica mea, et operietur confusione, quæ dicit ad me: Ubi est Dominus Deus tuus? Oculi mei videbunt eam* (Valg. in eam): nunc erit in conculatione, et latrum platearum: dies ut edificentur maceritæ suæ. In die illa longe fiet læzia: die illa usque Valg. et usque ad venit de Assur, et usque ad civitates

munitas, et a civitatibus munitis, usque ad flumen, et ad mare de mari, et ad montem de monte. **522** Et erit terra in desolationem propter habitatores suos, et propter fructum cogitationum eorum. LXX: Ne insultes mihi, inimica mea: quia cecidi, et resurgam, quia si ambulavero in tenebris, Dominus illuminabit me. *Iran Domino sustinebo, quia peccavi ei, donec justificet causam meam, et faciat iudicium meum, et educat me in lucem, et videbo iustitiam ejus, et videbit me inimica mea, et operiet eam confusio, quae dicit ad me: Ubi est Dominus Deus tuus? Oculi mei videbunt eam, nunc erit in conculcationem, sicut lutum in viis (a), dies liturae lateris delictio tua, et repellet legitima tua dies illa, et urbes tuae venient in conclusionem et iudicium in Assyriorum, et civitates tuae munitae in divisionem a Tyro usque ad flumen, et a mari usque ad mare, et de monte usque ad montem; et erit terra in dissipationem cum habitatoribus suis propter fructus ad inventionem eorum* Videtur mihi juxta litteram, Jerusalem contra Babylonicam et ceteras gentes loqui, quae sibi insultaverant; *Ne letentur in ruina mea*: quia Domino miserante, consurgam: postquam sedero in captivitate educet me ille de tenebris, et erit lux mea. *Iran Domini sustinebo*: quia me scio meruisse quod passum, donec ulciscar de gentibus, et fiat iudicium meum. Novi quippe quod me sit educlurus in lucem et videbo iustitiam ejus, et aspiciet inimica mea Babylon, et ceterae gentes in circuitu, et operietur confusio, quae nunc dicit insultans: *Ubi est Dominus Deus tuus?* Oculi mei videbunt eam, et non longo post tempore, sed nunc et in praesentiarum conculcanda, quasi lutum platearum. Hactenus Jerusalem, sive propheta ex persona populi sit loquens: Nunc Deus ad Jerusalem respondens inducit: *O Jerusalem, venerunt dies, ut edificetur maceriae tuae, quae erant a Babylonia (b) vastatae destructae. In die illa longe fiet lex, sive praecipuum et jussio, ut Symmachus et Theodotus interpretatisunt, dicentes τὰ νόμους πρὸς τὰς πόλεις, et est sensus: Nequaquam Babylonicorum imperio subjacebis, in die illa qua edificabuntur maceriae tuae, venient ad te Assur, et de civitatibus munitis: a civitatibus, inquam, munitis usque ad Jordanem, per quem et ante transivit **523** populus, et a mari Rubro, et cunctis gentibus usque ad mare Mortuum, quod vicinum est terra tuae, et ad montem Sion, de montibus Persarum atque Medorum, in quo translatus prius fuerat, et erit terra reliqua Chaldaeorum, et eorum qui te vastaverant in desolationem, propter habitatores suos, et propter mala opera eorum. Hoc sibi Judaei usque hodie pollicentur, et in eo loco, in quo nos exposuimus: *In die illa longe fiet lex*, sicut nobis visum est, et sicut prudentiores eorum disserunt, aliqui frivole mentiuntur, et aiunt. In die illa, qua a Christo edificata fuerint maceriae Jerusalem, Scripturas sanctas Legis et*

(a) Palatini mss., in viis ejus: sicque habet Complutense Graecum exemplar, ὁδοί; τοῦ.

(b) Olim, vastatae et destructae: Victorius, erant Babylonica vastitate destructae.

A Prophetarum, quae nunc tenentur a nobis, tolli de manibus nostris, et tradi populo Judaeorum. Nam quod dicitur juxta Septuaginta, *dies liturae lateris, delictio tua*, non ad Jerusalem, ut juxta Hebraicum exposuimus; sed adhuc ad Babylonem dici intelligamus, quod et ipsa delenda sit, et in morem lateris conculcanda. Et repellet legitima dies illa, non legitima Dei sed (c) legitima quae adversum legem Dei, o Babylon, jusseras observari. Et civitates tuae venient in conclusionem, sive in divisionem, Assyrii te impugnantibus (si quidem Babylonem Chaldaeorum fuit civitas, non Assyriorum). Et urbes tuae munitae erunt in divisionem hostilis exercitus, a Tyro usque ad flumen Tigrim, quo circumis, et a mari usque usque ad mare Rubrum, quod ex latere pergentibus Indiam, tangit regiones tuae. Et de monte usque ad montem, de montibus sollicitae Judaeae usque ad montes Mediae atque Persarum, tota Mesopotamia et universa regio, quae nunc a te tenetur in medio, adversariorum imperio subjugabitur. Et erit terra in desolationem propter pessimos fructus studiorum vestrorum. Ubi Septuaginta interpretati sunt, *de Tyro*, sciamus, in Hebraico scriptum esse, MASSA, (מצודא); quod verbum, si in prepositionem MA, et nomen son, dividatur, *de Tyro* intelligitur, sicut autem unus sermo sit, *munitioem* sonat. Denique omnes περὶ τὴν γῆν, καὶ πόλεις, καὶ ἀποτοκίας, non de Tyro ut LXX, sed *munitioem et ambitum muratae urbis* translulerunt. Hoc juxta Hebraicum, et vota carnis **524** Israel et populi concisionis, quasi ex superfluo otiosus sermo praesulerit. Nunc veniamus ad intelligentiam spiritualem, et ipso Spiritu sancto exponente quo scripta sunt, in locis vel difficillimis desudemus. Videtur mihi omnis anima Jerusalem, in qua edificatum fuit templum Domini, et visio pacis, et notitia Scripturarum; et postea superata a peccatis, ducta est in captivitatem, tormentisque tradita, dicere contra Babylonem, id est, confusionem hujus mundi, et adversus contrariam fortitudinem, quae huic mundo praesidet. Noli insultare mihi, inimica mea, quia cecidi, et resurgam; Dominus enim allevat elisos (Ps. cxlv) et loquitur per prophetam. *Nunquid qui cecidit, non resurget (Jer. viii, 4)?* Et: *Nolo morte peccatoris tantum ut recedat, et vivat (Ezech. xxxiii, 4).* Si autem ideo me despicias [Al. desperas], quia tormenta sustineo, tamen sedentibus ponas primum sanctioribus irrogari, et dicit a Domino *A sivecis tuis incipit (Ibid., ix, 6).* Quia si ambulavero in tenebris, Dominus lux mea est. Licet enim rectores tenebrarum istarum me deceperint et sedeam in tenebris et umbra mortis, et pedes mei impegnerint in montes tenebrosos, tamen sedentibus in tenebris et in umbra mortis, lux orta est, et lux lucet in tenebris (Isai. ix, 2). *Dominus illuminatio mea et salus mea, quem timebo (Ps. xxvi, 1);*

(c) Mss. nostri, sed a legitima, uno verbo, quod etsi barbarum, quae tamen minime legitima sunt, utcumque sonat, fortasse est verius.

et loquar ad eum, et dicam: *Lucerna pedibus meis verbum tuum, Domine, et lumen semitis meis (Ps. cxviii, 105).* Ipse quippe mihi praecipit in tenebris hujus saeculi constituto: *Sint tumbi vestri praecincti, et lucernae ardentes in manibus vestris (Luc. xii, 35).* Sequitur: *Iran Domini sustinebo, quoniam peccavi ei: donec justificet causam meam, et faciat iudicium meum, et educat me in lucem; et videbo iustitiam ejus.* Omnis correptio ad praesens, non videtur esse gaudii, sed mororis, et postea fructum pacificum iustitiae reddet his, qui per eam fuerint eruditi. Sentiens igitur anima me peccasse, et habere vulnera peccatorum, et in mortuis carnis vivere, et indigere caetero, constanter dicit ad medicum: *Ure carnes meas, resacca vulnera, humores omnes et sanctorum noxium dura hellebori potione constringe. Mei vitii fui, ut vulnerarer: mei doloris sit, ut tot tormenta sustineam, ut postea **525** sanitatem recipiam.* Verusque medicus jam sospiti atque secure ostendit causam medicaminis, et recte se docet facisse quod fecit. Denique post cruciatum atque supplicia, educta de tenebris exterioribus anima, et reddito novissimo quadrante, dicit: *Videbo iustitiam ejus,* et loquar: *Justificata sunt iudicia tua, Deus.* Si autem Christus factus est nobis a Deo sapientia, et iustitia, et sanctificatio, et redemptio (I Cor. i): qui iustitiam post iram Dei videre se dicit, Christi sibi reprimittit aspectum. Et haec dumtaxat de penitentibus. Caeterum multo melius est non habere vulnera, et (a) medico non egere. Curatio, non beatitudo sanatorum est, sed solatio post dolorem. Igitur qui curatus est, caveat, ne iterum peccet, et rursum ei aliquid doterius fiat. C Legimus in Levitico (Levit. xiii), si tamen oculis apertis legimus, et velamen quod in Lege positum est, interioris oculi non excludit intuitum, in vitioe et cicatrice combustura lepraem solere generari, et mutare colorem pili, et ad priorem deformationem cicatricis novellam accedere foeditatem. Hoc propterea, ne quis securus de penitentia, eo quod post peccatum possit dicere: *Iran Dei sustinebo, quoniam peccavi ei, donec justificet causam meam, peccet et caetero indigeat, et sanatus iterum vulneretur.* Cum autem exierit nos Dominus in lucem, et viderimus iustitiam ejus, tunc videbit inimica nostra Babylon, et operietur confusio, quae prius loquebatur ad nos: *Ubi est Deus tuus; aestimans Jerusalem post vulnera non posse sanari. Et respicient eam oculi nostri, et erit in conculcationem, et lutum platearum.* Et quia omnis penarum finis bonorum exordium est, et dolor proficit ad sanitatem, de luto illius lateres fient, et erit formatio laterum litura ejus. Et in die illa veteres abjiciet errores, civitatesque illius, quae male munitae fuerant, venient in conclusionem, sive in divisionem, et dividuntur ab Assyriis; de Tyro quoque, quae interpretatur *συστοιχίαι*, id est, angustia, consurgent aliae fortitudi-

(a) Unus Palatinus, et medici non egere curatione. Non beatitudo, etc.

A nes, et erit seditio usque ad eos qui saeculi hujus rheumate delocantur, et libidines generant in hominibus. Et de mari usque **526** ad mare, et de monte usque ad montem invicem bella consurgent, ut amaritudo pugnet contra amaritudinem, et erigens se humilianda sublimitas, contra aliam dimicet altitudinem, et tunc vere compleatur: *Venite descendamus et confundamus linguas eorum, ne audiat unusquisque vocem proximi sui (Gen. xi, 7),* prodect quippe fortitudines pessimas [Al. fortitudinibus pessimis] inter se non habere concordiam. Et, cum Satanas adversus Satanam divisus fuerit, tunc quod omne regnum illius destruetur (Math. xii). Et quod frequenter in magnis exercitiis evenire solet, ut interfecto tyranno, satellites ejus regnum inter se dividant, contra seque consurgant, et intestinum inter eos bellum sit: hoc et in consummatione mundi fiet, quando Jerusalem maceriae fuerint edificatae, et Babylon corruerit, Assyriae, et Tyri de flumine, et de mari, et de montibus, id est, universae inter se pugnantibus demonum nationes, et dissipato regno illorum, fiet regnum Domino Jesu, et omne genu flectetur, caelestium, et terrestrium, et infernorum, et universa lingua confitebitur, quia Dominus Jesus in gloria est Dei Patris (Philip. ii). Ut autem sciatis finem hujus seditiois profectum esse virtutum, erit tunc terra Babylonia in dissipationem cum omnibus habitatoribus suis, et nequaquam fructus faciet Babylonios [Al. Babylonicus].

(Vers. 14 seqq.) *Passce populum tuum in virga tua, gregem hereditatis tuae: habitantes solos in saltu in medio Carmeli: pascentur Basan et Galaad juxta dies antiquos; secundum dies egressionis tuae de terra Egypti, ostendam [Al. ostendi] ei mirabilia. Videbunt gentes, et confundentur super omni fortitudine eorum [Vulg. sua]. Ponent (b) manus suas super oves eorum surdae erunt. Lingent puterem sicut serpentes: velut reptilia terrae, turbabuntur [Vulg. proturbabuntur] de aedibus suis. Dominum Deum nostrum formidabunt, et timebunt te. LXX: *Passce populum tuum in virga tua, oves hereditatis tuae, habitantes solos in saltu, in medio Carmeli pascentur Basan et Galaad juxta dies pristinos, et juxta dies egressionis tuae de terra Egypti, ostendam eis mirabilia. Videbunt gentes, et confundentur in omni fortitudine sua: ponent manus super os suum, aures eorum surdae erunt. Lingent humum sicut serpentes, quae trahunt terram: turbabuntur **527** in conclusionibus suis: super Dominum Deo nostro formidabunt, et timebunt a te. Hoc quod dicitur: *Passce populum tuum in virga tua, Deus Pater loquitur ad Filium, id est, ad Dominum nostrum Jesum Christum, ut quia pastor bonus est, et ponit animam suam pro ovibus suis (Joan. x),* pascat populum suum in virga sua, et oves hereditatis suae. Ac ne putemos eosdem esse populos, quos et oves, in alio loco legimus: *Nos autem po-***

(b) Ad Valtzate exemplar Victorius, Ponent manum super os, et mox, sicut serpens, minori numero.

pulus tuus, et oves pascue tuæ (Ps. lxxviii, 21). A Populus refertur ad rationabiles quosque, oves autem ad eos, qui necdum ratione (a) utentes, tantum simplicitate contenti sunt, et appellantur de hereditate Dei. Tam populus autem quam oves indigent virga pastoralis, de qua loquitur et Apostolus: *Quid vultis, in virga veniam ad vos, an in charitate, et spiritu mansuetudinis* (I Cor. iv, 21)? Ob hanc, puto, causam, quia populus Israel duræ cervicis erat, et semper carnes Ægyptias suspirabat, usum esse Moysen non solum adversum Ægyptios, quos percussit decem plagis, sed etiam adversum populum in solitudine, virga legali, virga percussente, et omnia vasa testea, et fragilia confringente. Apostolus autem Domini Salvatoris, qui sapientiam loquebantur inter perfectos (I Cor. ii), virgam excussam esse de manibus, quia perfecta dilectio foras mittit timorem (I Joan. iv). Quod si quis nobis opposuerit, quomodo nunc dicatur ad Christum, hoc est, ad bonum pastorem, qui utique major apostolis, et melior est, ut utatur virga, cum majoris profectus sit virgam non habere, quam virga populos ovesque corripere: respondebimus eis secundum illud quod Dominus pollicetur apostolis suis, majora eos signa in populis esse facturos, quam ipse fecerit (Joan. xiv). Et quia adhuc Dominus loquebatur ad carnem Israel, et necdum ad eum, qui perfecte poterat nosse mysteria, idcirco dictum esse de eo, ut pascat in virga populum et gregem suum, apostolis autem virgam excussam esse de manibus, et severitatem Legis, Evangelii clementia temperatam. Porro hic populi et istæ oves propterea percussentur, et pascentur in virga, quia habitaverant soli in saltu. Quod quidem possumus, et de his accipere, qui se de Ecclesia separantes, convivis **529** dedunt amicitiasque gentiliū: necnon et de his, qui odio generis humani vitam appetunt solitariam, qualem Timoneem fuisse Athenis legitimus: non quod solitaria vita et prophetica quam habuerunt Elias (III Reg. xvii et xix) et Joannes (Math. iii et xi), condemnaanda sit; sed quia si ceteros despiciens, ipse superbiat, et habitet in saltu vitiorum, virga corripienda sit. Qui solus habitat, et non habitat in saltu, iste in laude virtutum est: qui autem solus est, et non facit opera justitia, et quietis tantum fruitor voluptate, et non in Christi opere et labore desudat, nec propriis manibus querit cibum quod Apostolus jubet (I Cor. iv), et in superbia erigitur: hic habitat in saltu, et inter infructuosa ligna versatur. Sed tamen quia bonus pastor est, et virga ejus ob hoc percussit ut emendet, meliora sermo propheticus pollicetur, et dicit: *In medio Carmeli pascentur Basanitidem et Galaaditiam, juxta dies eternitatis, et juxta dies egressionis tuæ ex Ægypto.* Carmelus interpretatur scientia circumcisionis: Basanitides confusio, et Galaad transigratio testimonii. Populus ergo Dei, et oves pascue ejus, quæ prius pascebantur absque

grege Domini, et extra Ecclesiam ejus, in saltu versabantur errorum, postea transferentur ad notitiam veræ circumcisionis, et servient Deo in spiritu, et gloriabuntur in Domino, et non in carne confident, et erunt vera circumcisio, et non concisio. Cum quoque pastus fuerint spirituali circumcisione, intelligentes peccata pristina, confundentur in vitulis suis, et erubescunt, et erunt in confusione quæ ducit ad vitam (Eccl. iv), quia est et alia confusio quæ ducit ad mortem, in qua habitavit quondam Og, rex Basan, siquidem Basan interpretatur confusio: de qua confusione pessima et Dominus repro-mittit liberatum se populum suum: *Dixit Dominus, ex Basan convertam, convertam de profundo maris* (Ps. lxxvii, 23). Cumque scierimus veram circumcisionem, et confusi fuerimus super peccatis nostris, tunc erimus in Galaad, quæ interpretatur transigratio testimonii, in Ecclesia Christi, ad quam testimonia Legis et Prophetarum eloquia transcederunt, et hoc fiet nobis secundum dies antiquos, secundum dies, quando ingressi sumus **529** de terra Ægypti, de quibus Moyses dicit: *Recordamini dies eternitatis* (Deut. xxxii, 7), non dies hujus sæculi, qui appellantur mali, sed dies perpetuos. Recordatur autem dierum eternitatis, qui non aspiciet presentia, surrexitque cum Christo, et sedet cum eo in caelestibus, jam mente præsumens se de diebus presentis sæculi liberatum. Promittit quoque sermo divinum, quod ostendat populo suo, et ovis hareditatis suæ mirabilia: *Tunc, inquit, videbunt gentes, et confundentur in omni fortitudine sua, quia vastaverant quondam, et prævaluerant adversus populum Dei, et confusio earum habebit profectum, cum sua intellexerint mala.* Ponent enim manus suas super os suum, malaque opera omnem eis loquendi auferent liberatam. Quomodo autem impiarum gentium manus claudunt ora eorum, sic justorum manus eorum ora reserabunt, ex opere bono loquendi cum Deo accipientium facultatem. Aures quoque eorum obsurdescunt, quia malitia non solum oculorum obcecavit intuitum, sed et aures fecit obsurdescere; noluerunt enim audire vocem incantantium, et venefici incantantis sapienter. Et juxta Isaiam: *Auribus suis graviter audiverunt* (Isai. xxxiii): quamquam multo minus sit graviter audire, quam penitus non audire, et surdum fieri ut verbum non audiat veritatis. Post tanta mala dicitur de eis, quod lingent humum quasi serpentes, quæ trahunt terram, ambulantes in ventre suo, et comedentes terram omnibus diebus vitæ suæ (Gen. iii). Et carnis, id est, terrena opera facientes, et trahentes secum usque ad diem ultionis, et visitationis Domini, non pulverem non terræ parva vestigia, sed totam humum. Quod cum fecerint, et ad judicium Dei venerint, et conclusi fuerint atque turbati, tandiu turbabuntur, et conclusi erunt, quamdiu terra quam traxerant quasi serpentes, permanserit in eis. Cum autem illa defecerit,

obstupescunt, et admirabuntur, non in Domino Deo suo (necdum enim merebuntur, ut dicatur Dominus Deus eorum), sed in Domino Deo nostro. Et subito fit ἀποστροφή ad Christum diciturque ad eum: *Et timebunt a te.* Principium enim sapientiæ, timor Domini (Prov. vii). Et hæc fient, ut videant gentes, et confundantur in omni mala fortitudine sua; et ponant manus super os suum, et auribus obsurdescant, et lingant terram velut serpentes, **530** qui trahunt humum, ut primum concludantur, conclusique turbentur, inde terribit obstepescant ad Dominum Deum sanctorum, et ad extremum ipsi quoque timeant illum. Hoc juxta LXX. Porro quia non multum ab eis, in presenti dumtaxat loco, nostra discordat editio, quod in illis dictum est, etiam in hac dictum existimemus.

(Vers. 18-20.) *Quis Deus similis tui? qui auferens iniquitatem, et transis peccatum reliquiarum hereditatis tuæ. Non immittet ultra furorem suum: quoniam volens, misericordiam est. Revertetur, et miserebitur nostri: deponet iniquitates nostras, et projiciet in profundum maris omnia peccata nostra. Dabis veritatem in Jacob, misericordiam Abraham, quam [Valg. quæ] jurasti patribus nostris a diebus antiquis. LXX: Quis, Deus sicut tu? auferens iniquitates, et transcendens injustitias his qui reliqui sunt de hereditate tua? Non tenuit in testimonium iram suam, quia volens misericordias est. Revertetur, et miserebitur nostri, demerget peccata nostra: et projicientur in profundum maris omnia peccata nostra. Dabit veritatem Jacob, misericordiam Abraham, sicut jurasti patribus nostris juxta dies priores. [Al. pristinos].* Intelligens propheta, gentium multitudinem propterea in conclusione sua esse turbatam, ut obstupesceret, et timeret Deum, et donet salutem, laudat Dominum atque miratur, et dicit: *Quis Deus sicut tu? auferens iniquitates, et transcendens injustitias* (Exod. xii): ut quomodo exterminator Ægypto transcendit populum Israel, et non vastavit eum (unde a transitu, *phasa*, id est, *pascha*, non accepit) sic tu parcas gentibus, nequaquam illis imputans iniquitates suas. Porro quod sequitur: *His qui reliqui sunt de hereditate ejus, non tenuit in testimonium iram suam*, hic est sensus: Si gentibus peccavit, quæ Legi ejus credere noluerunt, et qui superditi

A et reliqui de populo sunt relictii, iniquitates suas eis noluit imputare, nec in testimonium justis supplicii eorum intulit iram suam, quod faciet de grege suo, qui pascat in medio Carmeli, et in Basanitide, et in Galaad? Volens enim misericordiam est, et revertens miserebitur nostri, et gravia peccata nostra, et iniquitates quæ sedent super talentum plumbi, ipse porlabit, et demerget in mare, et parere non faciet (Zach. v). Dabit veritatem Jacob, et misericordiam Abraham: ut splendori populo et novello, et semper in luce **531** posito, reddat in Christo [Al. Christus] veritatem suam, et multitudini gentium [Abraham] quippe vocatur *pater multarum gentium* tribuat misericordiam, sicut juravit eis, qui patres exstiterunt fidei nostre secundum dies antiquos: quod de tota hominum multitudine alios salvet in veritate, alios in misericordia. Porro ubi non interpretari solum, Non immittet ultra furorem suum; pro ultra, Symmachus transtulit in sempiternum: Theodotio, in finem: Septuaginta et quinta editio, in testimonium: pro quo positum est in Hebræo ΛΑΘ (λατ); et tam ultra, quam sempiternum, et testimonium intelligi potest. Dicam et ego in fine voluminis, laborem opusculi mei, Domini invocatione consignans: *Deus, quis similis tibi?* autem iniquitatem servi tui: transi peccatum reliquiarum animæ meæ, ne immittas in me furorem tuum, neque in ira tua **532** corripias me: quoniam misericors es, et multe miserationes tuæ. Revertere, et misere mei: præcipita iniquitates meas, et mitte eas in profundum maris: ut salsugo et amaritudo eas in profundum maris in regione dispereat. Da veritatem quam pollicitus es amico tuo Jacob, et misericordiam quam pollicitus es amico tuo Abraham, et libera animam meam a persecutoribus prophetarum tuorum, Achab, et Jezabel, sicut jurasti patribus meis in diebus antiquis, dicens: *Vivo ego, dicit Dominus: Nolo mortem peccatoris, tantum ut revertatur, et vivat* (Ezech. xxxiii, 11). Et alibi: *Statim ut conversus ingemueris, salvus eris.* Tunc videbit inimica mea, et operietur confusione, quæ nunc dicit ad me: *Ubi est Dominus Deus tuus* (Ps. xlii, 4, 11)? Videto in ea ultionem tuam, et erit quasi lutum platearum, atque calcabitur, ne amplius de luto et paleis Ægyptias extruat civitates.

(a) Sic habent septem Florentiæ mss. Victorio teste antea erat *viventes*.